

Н.О. УВАРОВА, асист., Харківський національний
автомобільно-дорожній університет

О.В. КУЛЬПІНА, асист., Харківський національний
автомобільно-дорожній університет

ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті досліджується кластерний підхід до економічного розвитку. Подано визначення кластера, продемонстровано формування промислової кластерної політики і взаємодію бізнес-співтовариства регіональної й муніципальної влади, науково-дослідної сфери.

The article shows the cluster approach to economic development. The determination "cluster" has been defined, the formation of industrial cluster policy is given on the basis of the businesses collaboration of region and municipal power, and scientifically - research sphere is demonstrated.

Вступ. Потреба в нових теоретичних і практичних підходах до управління інноваційним розвитком підприємств, а також формування і розвиток технологічної конкурентоспроможності посилили інтерес до удосконалення досвіду в галузі інноваційного управління підприємств, об'єднаних у кластер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кластерного підходу, визначення терміна "кластер", ролі держави у проведенні кластерної політики, ефективної дії кластерів розглянуто у роботах Т. Андерсена, М.П. Войнаренка, Л.С. Маркова, М.Є. Портера, І.В. Піліпенка, С. Соколенка і багатьох інших. Проте, як завжди в науці, такі питання потребують подальшого розвитку, а саме підвищення конкурентоспроможності української економіки через розвиток конкурентних ринків, підвищення інноваційної активності, прискорений розвиток малого та середнього бізнесу, активізації взаємодії держави, бізнесу та науки.

Мета статті - надати результати аналізу щодо визначення кластера, продемонструвати формування промислової кластерної політики і взаємодію бізнес-співтовариства регіональної й муніципальної влади, науково-дослідної сфери.

Результати досліджень. Основоположником теорії кластерного розвитку є М. Портер, який звернув увагу на те, що найбільш конкурентоздатні в міжнародних масштабах фірми однієї галузі зазвичай не безсистемно розкидані по різних розвинених державах, а мають властивість концентруватися в одній і тій же країні, а деколи навіть в одному і тому ж регіоні країни. Це не випадково. Одна або декілька фірм, досягаючи конкурентоспроможності на світовому ринку, поширює свій вплив на найближче оточення: постачальників, споживачів і конкурентів. У свою чергу, успіхи оточення роблять позитивний вплив на подальше зростання

конкурентоспроможності даної компанії. У результаті формується "кластер" - співтовариство фірм, тісно зв'язаних галузей, взаємно сприяючих зростанню конкурентоспроможності один одного. Для всієї економіки держави кластери виконують роль точок зростання внутрішнього ринку і бази міжнародної експансії. Коли формується кластер, всі виробництва починають в нім подавати один одному підтримку. Вигода розповсюджується по всіх напрямках зв'язків. Нові виробники, що приходять з інших галузей кластера, прискорюють розвиток. Відбуваються вільний обмін інформацією і швидке розповсюдження нововведення по каналах постачальників або споживачів, що мають контакти з численними конкурентами. Взаємозв'язки усередині кластера, часто абсолютно несподівані, ведуть до розробки нових шляхів в конкуренції і породжують абсолютно нові можливості. Людські ресурси і ідеї утворюють нові комбінації. Кластер стає засобом для подолання замкнутості на внутрішніх проблемах, інертності, непохитності, негнучкості і змов між суперниками, які зменшують або повністю блокують благодотворний вплив конкуренції і появу нових фірм.

Таким чином, наявність кластера дозволяє національній галузі підтримувати свою перевагу, а не віддавати його тим країнам, які більш схильні до оновлення. Наявність цілого кластера галузей прискорює процес створення чинників там, де є група внутрішніх конкурентів. Всі фірми з кластера взаємозв'язаних галузей роблять інвестиції в спеціалізовані, але споріднені технології, в інформацію, інфраструктуру, людські ресурси, що веде до масового виникнення нових фірм.

Концепція кластерів є досить перспективною для застосування в умовах трансформаційної економіки України. Завдяки кластерному підходу на рівні окремого регіону стає можливою міжсекторна співпраця, оскільки ініціаторами та активними учасниками її виступають місцеві органи влади. В Україні нагромаджений позитивний досвід використання кластерної моделі галузево-територіального розвитку. Впровадження стратегії місцевого економічного розвитку з використанням кластерної моделі — це діяльність, спрямована на розбудову економічної конкурентоспроможності регіону для поліпшення його економічного становища.

В Україні кластерна модель як ефективний інструмент економічного розвитку почала активну реалізацію в Хмельницькій області в 1998 р. із започаткуванням асоціації "Поділля Перший". Остання об'єднала представників владних структур на рівні начальників окремих управлінь облдержадміністрації та мерів міст, представників бізнесу на рівні директорів державних та приватних підприємств, професорів університетів, банкірів, керівників асоціацій. За ініціативи громадськості була розроблена програма застосування концепції кластерів з метою відродження виробництва у швейній, харчовій, будівельній, туристичній галузях.

Практика реалізації кластерної моделі в регіонах України засвідчує важливу її специфіку. В кластери об'єднують підприємства не однієї, а різних галузей і навіть секторів економіки. Наочним прикладом може слугувати будівельний кластер Хмельниччини, що об'єднує будівельні підприємства,

проектні, дизайнерські, юридичні фірми, торговельні об'єднання та приватних підприємств, аудиторів і консультаційні фірми. Створення будівельного кластера сприяло впровадженню нової технології випуску суміші типу “Церезит”, що виготовляється з місцевої сировини та дешевша за імпортні аналоги.

Кластерна модель була прийнята за основу активізації місцевого економічного розвитку північних районів Хмельницької області. Створений Фонд Сталого розвитку “Стара Волинь” започаткував процес стратегічного планування розвитку регіону. Перший етап проекту був реалізований у 2002–2003 рр. за підтримки фонду “Євразія” на кошти, надані агенцією з міжнародного розвитку США (USAID). Учасники проекту — Асоціація “Поділля Перший”, Головне управління економіки Хмельницької облдержадміністрації, Асоціація “Відродження Грицева”, кластер сільського туризму “Оберіг”. Стратегічними цілями розвитку старої Волині стали: підготовка фахівців, запровадження інновацій, система координації місцевого розвитку, залучення інвестицій. В проекті визначені обсяги залучення інвестицій на перспективу — від 200 тис. дол. США у 2003 р. до 20–50 млн. дол. США — щороку в період 2005–2013 рр.

Аналіз процесу ініціювання, функціонування та результативності кластерної моделі дозволяє визначити принципову відмінність такого типу об'єднання від інших асоціацій, концернів, акціонерних товариств тощо. По-перше, підприємства, що об'єднуються, не втрачають своєї господарської та юридичної самостійності, переважна більшість їх — приватні. По-друге, формуються єдині фінансові відносини, що виражається у фінансовій підтримці один одного шляхом закупівлі через торговельні точки членів кластера. Стратегія кластерної програми передбачає зацікавленість підприємств інвестувати місцеве виробництво, використовувати місцеві ресурси та вітчизняні передові технології.

Значна кількість переваг кластерної моделі не позбавляє її від недоліків, що за умов ринково-орієнтованої економіки можуть бути суттєвими. Першочергово це надмірна концентрація виробництва, а відтак — потенційна можливість посилення монопольних тенденцій в окремих ринкових секторах. У цьому зв'язку варто наголосити на необхідності керівним структурам кластерних утворень враховувати формальні ознаки ринкового середовища та уникати підпадання під санкції державної антимонопольної корекції.

Розглядаючи кластерну модель галузево-територіальної організації виробництва, визначимо її основну стратегічну спрямованість на забезпечення міжсекторної співпраці — влади — бізнесу — громади (через різноманітні громадські організації). Сучасна економічна наука доводить високу ефективність посилення такої співпраці. Для суб'єктів трансформаційної економіки України ця форма міжсекторної взаємодії є дуже важливою як через необхідність опанування сучасними цивілізованими методами реалізації індивідуальних економічних інтересів, так і для концентрації інформаційних, управлінських, інших ресурсів з метою протистояння конкурентоздатним суб'єктам міжнародного бізнесу. Роль та

значення кластерної моделі галузево-територіальної організації виробництва для економічного розвитку регіону показані на рисунку 1.

Формування і розвиток економічних кластерів забезпечить:

- підвищення ефективності виробництва товарів і послуг на підприємствах-учасниках кластерів за рахунок результативного використання регіональних ресурсів і зменшення витрат на транспортну логістику;

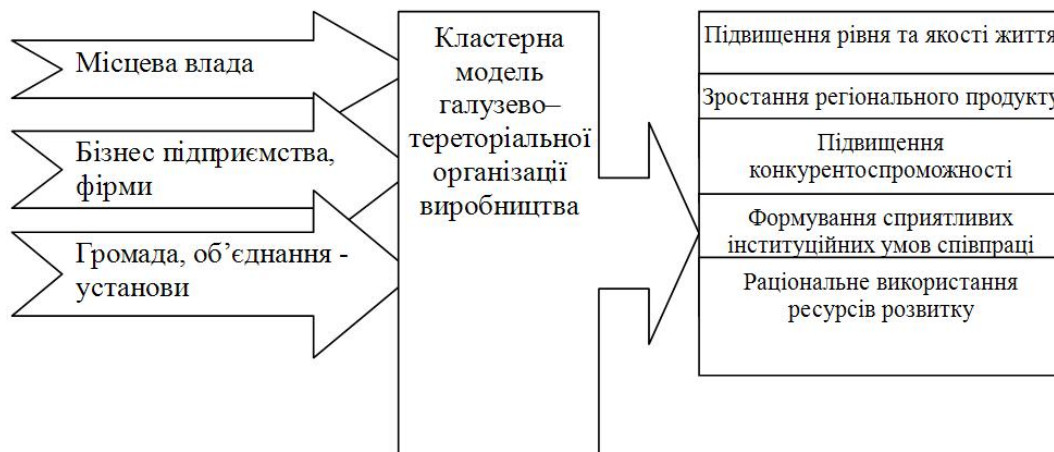

Рис. 1 - Значення кластерної моделі галузево-територіальної організації виробництва для економічного розвитку регіону

- збільшення експорту товарів і послуг завдяки цілеспрямованому просуванню продукції на міжнародні ринки і входженню підприємств в мережі стратегічної взаємодії;

- підвищення інвестиційної привабливості регіонів за рахунок чіткого визначення економічного профілю території і її конкурентних переваг;

- зростання інноваційної активності підприємств, що входять до складу кластерів, завдяки підвищенню обізнаності про новітні технології і використанню неявних «мережевих» знань;

- збільшення кількості робочих місць, зростання заробітної плати і надходжень до бюджетів всіх рівнів завдяки збільшенню експорту і загальних об'ємів реалізації товарів і послуг підприємствами-учасниками кластерів.

Таким чином, формування кластерів в регіоні кінець кінцем приведе до підвищення рівня життя населення, а це означає і підвищення розвитку соціально-економічної системи, оскільки остання як складовий елемент економіки країни завжди припускає певний рівень розвитку.

Список літератури: 1. *Блудова С.Н.* Региональные кластеры как способ управления внешнеэкономическим комплексом региона // Вестник СевКавГТУ. – № 2. – 04.; 2. Исследование некоторых проблем аграрной экономики методом кластерного анализа // Известия Челябинского научного центра, вып. 4(38), 2007. – с 93-97; 3. *Porter M.E.* Cluster and the New Economics of Competition // Harvard Business Review, December 1998.

Надійшла до редколегії 01.11.10